

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А.С. МАКАРЕНКА

СОЛОЩЕНКО Вікторія Миколаївна

УДК 378.4.014.25(=112.2:4)«19/20»

**ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ
ОСВІТИ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇНАХ
(КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Суми – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Ніколаї Галина Юрївна,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка,
завідувач кафедри мистецької педагогіки та хореографії.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Год Борис Васильович,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
проректор з науково-педагогічної роботи,
завідувач кафедри всесвітньої історії та методики викладання історії;

кандидат педагогічних наук, с.н.с.
Першукова Оксана Олексіївна,
Інститут педагогіки НАПН України,
старший науковий співробітник лабораторії порівняльної педагогіки.

Захист відбудеться «29» жовтня 2011 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд.218.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (40002, м. Суми, вул. Роменська, 87).

Автореферат розіслано «28» вересня 2011 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О.Г. Козлова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Наприкінці минулого століття у більшості країн Європейського Союзу формується нова концепція розвитку вищої школи, провідною метою якої стає покращання якості освіти, а засобами реалізації – інтернаціоналізація та конкуренція. Інтернаціоналізація освіти як багатоаспектний та багатовимірний феномен сучасності, що визначає рівень розвитку кожної держави у національному і світовому контекстах, привертає увагу дослідників і стає предметом активного наукового інтересу академічної громади.

Найбільш радикальних змін на сучасному етапі розвитку вищої школи зазнає університетська освіта в німецькомовних країнах (Австрії, Німеччині, Швейцарії, Ліхтенштейні, Люксембурзі). Об'єднуювальною ознакою цієї групи держав є мовна спорідненість, оскільки більшість громадян спілкуються німецькою мовою. Для позначення єдності національного, мовного, культурного, соціального та світоглядного фундаменту німецькомовного суспільства використовується термін «німецькомовні країни». Крім того, мовою викладання в більшості університетів цих країн є німецька, що зумовлює єдність академічної німецькомовної спільноти та спонукає до порівняння процесу інтернаціоналізації університетської освіти в кожній з цих держав.

Значний внесок у розроблення теоретичних основ інтернаціоналізації вищої освіти було зроблено вітчизняними (Н. Авшенюк, В. Андрущенко, Б. Год, І. Каленюк, С. Клепко, В. Кремінь, О. Овчарук, О. Першукова, А. Сбруєва, О. Сухомлинська та ін.) та російськими компаративістами (А. Валицька, Ю. Закаулова, Л. Ходов, Т. Юрченко та ін.). Сучасні тенденції розвитку системи вищої освіти в Німеччині відображено у низці праць вітчизняних науковців. Фундаментальне дослідження розвитку професійної освіти в цій країні було здійснено Н. Абашкіною. Порівняльний аналіз розвитку освітніх систем ФРН і НДР висвітлено у дослідженні С. Павлюк. Передумови новітніх реформ у системі підготовки німецьких учителів, етапи розвитку педагогіки Німеччини та окремі аспекти системи педагогічної освіти цієї країни подано в дисертаційних роботах Т. Вакуленка, Н. Козак, Н. Махині, І. Сташевської, А. Турчина та ін. Водночас аналіз вітчизняних і російських компаративних розвідок свідчить про те, що досліджень, де порівняно специфіку інтернаціоналізації освіти в університетах Німеччини, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейну та Люксембургу, ще не здійснювалося.

Результати порівняльного аналізу англomовних та німецькомовних наукових джерел дозволяють стверджувати, що на початку ХХІ століття провідне місце у дослідженні питань інтернаціоналізації вищої освіти, її змісту, стратегій та перспектив розвитку належить науковцям Європи, зокрема Німеччини. Про доцільність наукового пошуку в цій сфері свідчить низка вагомих факторів: активізація євроінтеграційної освітньої політики нашої держави в умовах посилення глобалізації та масовізації освіти; необхідність звуження дослідницького (німецькомовного) поля до сфери університетської

освіти для детальнішого вивчення особливостей її розвитку та функціонування; брак фундаментальних досліджень, що достатньою мірою відображають еволюцію системи вищої освіти в німецькомовних країнах.

Про актуальність проблеми дослідження свідчить і наявність **суперечностей**:

– між необхідністю інтеграції вітчизняної вищої школи до європейського освітнього простору та слабкою координацією її дій;

– між зростаючими вимогами до якості університетської освіти в Україні та низьким рівнем її інтернаціоналізації, що не дозволяє вітчизняним вищим навчальним закладам бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку освітніх послуг;

– між очікуваннями українського студентства щодо якісних змін у міжнародній діяльності вітчизняних університетів, зокрема у питаннях активізації академічного обміну, та недостатнім рівнем їх готовності до цих нововведень.

Отже, з огляду на суперечності і враховуючи важливість застосування в Україні досвіду Німеччини, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейну та Люксембургу у сфері інтернаціоналізації вищої школи під час проектування єдиної концептуальної політики, стратегії й тактики розвитку вітчизняної системи вищої освіти на етапі інтеграції нашої держави до європейського простору, темою дисертаційної роботи обрано: **«Інтернаціоналізація університетської освіти в німецькомовних країнах (кінець ХХ – початок ХХІ століття)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка як частина комплексного дослідження за темою «Методологічні, змістові та методичні інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів у контексті запровадження кредитно-модульної системи» (номер державної реєстрації 0109U004948) і кафедри практики романо-германських мов Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка «Плюрикультуралізм як аспект підготовки вчителя іноземних мов» (номер державної реєстрації 0105U003033). Тема дослідження затверджена вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (протокол № 8 від 22.02.2010 р.) та узгоджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 2 від 30.03.2010 р.).

Мета дослідження – здійснення цілісного порівняльного аналізу процесу інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах та обґрунтування можливості використання їх досвіду в Україні.

Відповідно до мети визначено **завдання** дослідження:

1. Схарактеризувати поняттєво-термінологічний апарат дослідження, з'ясувати сутність інтернаціоналізації університетської освіти, її специфіку та виміри в німецькомовних країнах.

2. Окреслити витоки та визначити провідні детермінанти, стратегічні напрямки та механізми інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах.

3. Виокремити та класифікувати стратегії інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах.

4. Виявити можливості використання досвіду інтернаціоналізації університетської освіти в Німеччині, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні та Люксембурзі у процесі модернізації вищої школи в Україні.

Об'єкт дослідження – процес інтернаціоналізації вищої освіти.

Предмет дослідження – інтернаціоналізація університетської освіти в німецькомовних країнах (Німеччині, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні, Люксембурзі) наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Хронологічні межі дослідження охоплюють другу половину ХХ – початок ХХІ століття. Вибір нижньої межі пов'язаний з об'єднанням у 1990 році Німеччини та початком цілеспрямованої освітньої політики німецькомовних країн щодо інтернаціоналізації вищої школи регіону з метою підвищення її конкурентоспроможності шляхом залучення інтелектуальної еліти з інших держав та поширення німецької мови й культури у світі. Вибір верхньої межі детермінований початком нового етапу розвитку вищої школи в німецькомовних країнах, коли у березні 2010 року на конференції 46 країн-учасниць Болонського процесу у Будапешті – Відні було проголошено про створення європейського простору вищої освіти та спрогнозовано перспективи розвитку освітньої галузі.

Методологічна основа дослідження. Вивчення умов та специфіки процесу інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) реалізовано на основі єдності системного, історико-генетичного, аксіологічного та компаративного підходів, методологічних принципів наукової об'єктивності та історизму, що дозволило одержати цілісне уявлення про предмет дослідження.

Теоретичну основу дослідження становлять: методологічні принципи та концептуальні положення вітчизняних компаративістів (Н. Абашкіна, Б. Матвієнко, А. Сбруєва, О. Сухомлинська та ін.); фундаментальні ідеї англійських (П. Альтбах (P. Altbach), Н.К. Бурбулес (N.C. Burbules), Б.Дж. Еллінгбо (B.J. Ellingboe), Д. Кельнер (D. Kellner), Б. Лінгард (B. Lingard), Дж.А. Местенхаузер (J.A. Mesterhauser), Дж. Найт (J. Knight), Ф. Різві (F. Rizvi) та ін.) та німецькомовних (В. Кем (B. Kehm), У. Тайхлер (U. Teichler), С. Шпоун (S. Spoun), У. Штегер (U. Steger) та ін.) дослідників проблем інтернаціоналізації вищої освіти; концептуальні ідеї щодо інтернаціоналізації змісту освіти в німецькомовних країнах (Е. Корте (E. Korte), К. Хан (K. Hahn), К. Шнітцер (K. Schnitzer) та ін.) та положення щодо імміграційної політики німецькомовних країн (Х.-П. Бурт (H.-P. Burt), А. Гьорлітц (A. Görlitz) та ін.).

Джерельну базу дослідження становлять:

– закони та інші офіційні документи Німеччини, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейну та Люксембургу, що визначають вектор освітньої політики щодо

інтернаціоналізації університетської освіти у цих державах, зокрема: Австрія (Закон «Про університети» (2002 р.), Закон «Про організацію наукових досліджень в університетах країни» (ст. 66-95)), Німеччина (Закон «Про вищу освіту» (2002 р.), Закон «Про створення фонду з акредитації навчальних програм» (від 15.02.2005 р.)), Швейцарія (Закон «Про розвиток університетів та координацію їх роботи у швейцарському секторі вищої освіти» (29.05.2009 р.)), Ліхтенштейн (Закон «Про вищу освіту» (від 25.11.2004 р.), закон «Про університет Ліхтенштейну» (2005 р.)) та Люксембург (Національна доповідь Люксембургу щодо змін та нововведень в освітню галузь країни відповідно до вимог Болонського процесу у 2004–2005 рр.; 2005–2007 рр.; 2007–2009 рр.);

– аналітичні, статистичні та інформативні доповіді Німецької академічної служби обмінів (DAAD) щодо динаміки інтернаціоналізації вищої освіти в німецькомовних та інших країнах світу, а саме: «Вивчення мобільності: привабливість німецькомовних країн як місця навчання», «Німецька мова як іноземна для іноземних студентів та науковців», «Інтернаціоналізація навчальних програм: цілі та фінансування» та ін.;

– монографічні й інші наукові праці німецьких та австрійських дослідників з питань мовної (У. Аммон (U. Ammon), Дж. Вертхаймер (J. Wertheimer), А. Волльф (A. Wolff), Е. Еберт (E. Ebert), К. Ехліх (K. Ehlich), М. Кесслер (M. Kessler), Г. Рюдигер (G. Rüdiger), Т. Фінкенштедт (T. Finkenstädt), У. Хентшель (U. Hentschel), К.-Х. Штоль (K.-H. Stoll) та ін.) та імміграційної політики німецькомовних країн у контексті інтернаціоналізації вищої освіти (Х.-П. Бурт (H.-P. Burt), А. Гьорлітц (A. Görlitz) та ін.);

– матеріали вітчизняних та зарубіжних науково-педагогічних видань («Вища школа», «Шлях освіти», «Порівняльно-педагогічні студії», «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору», «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології», «Journal of Studies in International Education», «Bildung und Wissenschaft», «European Journal of Education», «Higher Education Policy», «Hochschule innovativ»), що стосуються проблематики дослідження.

У процесі дослідницького пошуку опрацьовано фонди Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (м. Київ), Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського (м. Київ), Німецького культурного центру Гете-Інституту в Україні (м. Київ), Німецької академічної служби обмінів (DAAD) (м. Київ), регіональної бібліотеки м. Констанц (Німеччина). Використано дані з офіційних сайтів постійної конференції міністрів культури та ректорів університетів Німеччини, Австрії, Швейцарії та німецькомовних університетів Австрії (Грацький, Інсбрукський, Зальцбурзький, Віденський університети), Швейцарії (університети Базель, Берн, Санкт-Галлен, Люцерн), Ліхтенштейну (Міжнародна академія філософії) та Люксембургу (Інтернаціональний університет Люксембургу).

Дослідження здійснювалося на основі **комплексу методів**: *теоретичних* – аналіз і синтез, узагальнення та систематизація, які дали змогу з'ясувати сутність поняття інтернаціоналізація вищої освіти (ІВО); проблемно-хронологічний,

порівняльно-зіставний та діахронний, що дозволили обґрунтувати авторську дефініцію поняття «інтернаціоналізація університетської освіти» (ІУО), конкретизувати його згідно з географічними і політичними межами німецькомовного регіону; історико-генетичний, причинно-наслідковий та компаративний, що дали змогу окреслити витoki, виділити провідні детермінанти розвитку інтернаціоналізації університетської освіти, класифікувати стратегії та визначити механізми її реалізації в німецькомовних країнах; *емпіричних* – бесіди, інтерв'ю, вивчення досвіду та листування з науковцями Німеччини, Австрії та Швейцарії з метою уточнення особливостей ІУО в окремих німецькомовних країнах.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* у вітчизняній науковій думці на підставі цілісного компаративного аналізу широкого кола джерел здійснено комплексне дослідження процесу інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах у кінці ХХ – на початку ХХІ ст.; сформульовано положення про інтернаціоналізацію університетської освіти як об'єктивний, складний та багатовимірний процес, в якому відбувається взаємодія університетів різних країн як суб'єктів інтернаціоналізації; систематизовано за хронологічним принципом погляди науковців різних країн щодо сутності інтернаціоналізації вищої освіти, академічної мобільності, інтернаціоналізації навчальних програм, мовних стратегій; окреслено витoki інтернаціоналізації університетської освіти, якими стали однорідність академічного простору Середньовічної Європи, глобальне розповсюдження гумбольдтіанської моделі університетської освіти та реформування вищої освіти в німецькомовних країнах у другій половині ХХ ст.; визначено провідні детермінанти розвитку інтернаціоналізації університетської освіти (конкуренція університетів на міжнародному ринку вищої освіти; інтенсифікація міжнародного співробітництва, збільшення кількості міжнародних освітніх програм з інтеркультурним змістом, реформування вищої школи відповідно до вимог Болонського процесу); з'ясовано специфіку інтернаціоналізації університетської освіти в окремих німецькомовних країнах (Німеччині, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні та Люксембурзі) та конкретизовано її зовнішній і внутрішній виміри; виокремлено та схарактеризовано стратегічні напрямки та механізми інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах; вирізнено та на полікритеріальній основі класифіковано перспективні стратегії ІУО; виявлено можливості використання досвіду інтернаціоналізації університетської освіти у цих державах в Україні на наднаціональному, національному, регіональному та інституційному рівнях;

– *конкретизовано й уточнено* зміст понять «німецькомовний регіон» та «імміграційна політика», ціннісні орієнтири академічної мобільності, критерії оцінювання професійної компетентності викладача для роботи з іноземними студентами;

– *подальшого розвитку* дістали теоретичні уявлення про процес реформування системи університетської освіти в Німеччині, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні та Люксембурзі, особливості системи гарантування якості й

акредитації вищих навчальних закладів у цих країнах та специфіку формування інтернаціоналізованих навчальних програм в окремих університетах.

У вітчизняний науковий простір уведено близько 100 автентичних джерел з питань інтернаціоналізації університетської освіти в Німеччині, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні та Люксембурзі. Порівняльно-педагогічний досвід України збагачено новими іменами німецькомовних науковців, знаних теоретиків вищої школи та сучасних дослідників.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що фактичний матеріал і теоретичні висновки дисертаційної роботи – щодо історії розвитку європейських університетів, витоків інтернаціоналізації вищої освіти та її специфіки в Німеччині, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні й Люксембурзі – можуть застосовуватися у порівняльних дослідженнях для оновлення існуючих навчальних курсів та розроблення окремих тем із педагогіки вищої школи, порівняльної педагогіки, історії педагогіки та у підготовці спецкурсів із країнознавства німецькомовних країн «Розвиток університетської освіти в Європі», «Інтернаціоналізація вищої освіти в німецькомовних країнах». Результати дослідження можуть використовуватися дослідниками суміжних галузей науки, адміністративним персоналом вищих навчальних закладів, викладачами кафедр іноземних мов, фахівцями відділів міжнародного співробітництва.

Результати дослідження **впроваджено** у практику роботи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 931 від 10.06.2011 р.); Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 235 від 27.05.2011 р.); Харківського національного університету внутрішніх справ (Сумська філія) (довідка № 343 від 15.06.2011 р.); Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (довідка № 1325 від 10.06.2011 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалася на міжнародних наукових конференціях: «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2009); «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (Суми, 2009, 2010); «Педагогіка вищої школи у XXI столітті: сучасний стан і перспективи розвитку» (Одеса, 2010); «Иновационные технологии в образовании» (Ялта, 2010); «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2010); «Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: теоретичні та методичні засади розвитку» (Суми, 2010); «Теория и практика современной педагогики» (Новосибирск, 2011); «Фінансова політика в контексті глобальних перетворень суспільного розвитку» (Ірпінь, 2011); «Соціалізація особистості: культура, освітня політика, технології формування» (Суми, 2011); на *всеукраїнських* науково-практичних конференціях та семінарах: «Теорія та практика навчання іноземних мов і світової літератури» (Суми, 2009); «Освіта в інформаційному суспільстві: філософські, психологічні та педагогічні аспекти» (Суми, 2010); «Актуальні питання сучасної науки і права» (Суми, 2010); «Актуальні проблеми вітчизняної порівняльної педагогіки за умов євроінтеграційних

процесів» (Ніжин, 2010); «Літня школа аспірантів» (Ялта, 2010). Результати та висновки роботи обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки та кафедри практики романо-германських мов Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка у 2008–2011 роках.

Публікації. Матеріали дослідження висвітлено у 14 одноосібних публікаціях автора, із яких 9 статей у фахових виданнях, 2 – у збірниках наукових праць, 3 – у наукових матеріалах і тезах конференцій.

Структура дисертації складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел (459 найменувань, з яких 302 іноземною мовою: 129 – англійською та 173 – німецькою). Загальний обсяг роботи 304 сторінки, основної частини – 181 сторінка. Робота містить 35 таблиць і 23 додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; визначено його хронологічні межі, мету, завдання, об'єкт, предмет, методологічну й теоретичну основу, охарактеризовано методи, джерельну базу; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію і впровадження результатів наукового пошуку; визначено структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Теоретичні основи інтернаціоналізації університетської освіти»** – схарактеризовано поняттєво-термінологічний апарат дослідження, з'ясовано сутність інтернаціоналізації університетської освіти, окреслено витoki та провідні детермінанти, що зумовили її розвиток в німецькомовних країнах у кінці ХХ – на початку ХХІ століття; висвітлено зовнішній та внутрішній виміри інтернаціоналізації вищої освіти.

Цілісний порівняльний аналіз державних нормативних документів, доповідей академічних служб обмінів Німеччини, Австрії, Швейцарії, навчальних програм німецькомовних університетів та новітніх досліджень засвідчив, що на початку ХХІ століття однією з провідних тенденцій розвитку національних університетів стає їх інтернаціоналізація.

Проблемно-хронологічний та порівняльно-зіставний аналіз теоретичних розвідок зарубіжних та вітчизняних дослідників дозволив систематизувати та узагальнити їх наукові погляди на проблему інтернаціоналізації вищої освіти. Встановлено, що першими дослідниками цієї проблеми на початку 80-х років ХХ ст. стали американські науковці Б.Б. Бурн, а пізніше К. Клазек, Й. Тонкін, М. Харарі. Подальшу інтерпретацію поняття «інтернаціоналізація вищої освіти» було здійснено дослідниками з Австралії, Канади, Голландії та Великої Британії (У. Бек, М. Ван дер Венде, Дж. Девіс, Г. Муноз). Першими з німецькомовних науковців стали досліджувати проблеми інтернаціоналізації вищої освіти німецькі (Б. Вехтер, Б. Кем, П. Мюсіг-Трапп, У. Тайхлер, К. Шнітцер, С. Шпоун), а пізніше австрійські (А. Пеллерт, Х. Пехар, Т. Пфєффер) вчені. Установлено, що англомовні науковці конкретизують її

сутність як процес запровадження міжнародного виміру в навчальні програми та організаційні структури вищих навчальних закладів, а німецькомовні – як багатовимірний процес, в якому відбувається взаємодія університетів окремих країн з урахуванням міжнародних цілей, принципів і норм, що відповідають потребам світового співтовариства та сприяють створенню умов для вільного пересування академічної громади. Відмінною рисою американського трактування сутності інтернаціоналізації вищої освіти є заміна освітніх ідеалів співпраці між університетами на позицію міжнародної конкуренції задля отримання економічної вигоди від освітніх послуг, коли вища освіта перетворюється на суб'єкт ринкових відносин.

Історико-порівняльний та діахронний аналіз німецькомовних, англомовних, російських і вітчизняних досліджень дав змогу узагальнити їх теоретичні результати та виокремити етапи розвитку наукової думки щодо визначення сутності поняття «інтернаціоналізація вищої освіти», зокрема: на *першому* етапі (80-ті роки ХХ ст.) інтернаціоналізація вищої освіти визначається як інтернаціоналізація змісту освітніх програм, активізація академічної мобільності; на *другому* етапі (90-ті роки ХХ ст.) дефініція інтернаціоналізації вищої освіти набуває глобального виміру, це поняття трактується як комплексний процес набуття окремою освітньою установою міжнародних перспектив у навчанні та викладанні, спостерігається тенденція до виокремлення університету як суб'єкта, що комплексно інтернаціоналізується, а висока якість знань, здобутих випускниками, стає його провідним завданням; на *третьому* етапі (початок ХХІ ст.) більшість науковців дотримуються думки, що інтернаціоналізація вищої освіти є процесом набуття ВНЗ глобальної перспективи, інструментом задоволення політичних, культурних, академічних та демографічних потреб сучасного суспільства.

Узагальнення доробку світової наукової спільноти щодо інтерпретації поняття «інтернаціоналізація вищої освіти» дозволило визначити інтернаціоналізацію університетської освіти як її центральну ланку і означити у цьому контексті місію університетів Європи – задоволення потреби сучасного суспільства й особистості у створенні єдиного європейського освітнього простору.

На підставі історико-генетичного аналізу окреслено витоки інтернаціоналізації університетської освіти, прообразом якої стала цехова спорідненість перших європейських університетів, коли встановлення дипломатичних взаємовідносин між ними, однорідність мовного академічного простору (латина), зародження міжнародного студентського братства, можливість вільно змінювати заклади освіти без обмеження терміну навчання зумовлювали академічну мобільність. Показано, що серед витоків інтернаціоналізації університетської освіти німецькомовних країн – розповсюдження гумбольдтіанської моделі університетської освіти у ХІХ ст., що стало засобом інтернаціоналізації вищої школи різних країн, а також реформування системи вищої освіти німецькомовних країн у другій половині ХХ ст. з метою наближення її до світових стандартів.

Компаративний аналіз дозволив визначити відмінності у конструктивних ідеях університетської освіти європейських країн. Відповідно до гумбольдтіанської моделі університетська освіта в Німеччині традиційно характеризується поєднанням навчання і наукових досліджень. В англійській моделі університетської освіти навчання відокремлено від наукових досліджень, а його результатом стає всебічно розвинена особистість. У французькій моделі головним завданням університетської освіти є підготовка фахівців для державної служби.

Результати історико-генетичного та причинно-наслідкового аналізу інтернаціоналізації університетської освіти в Німеччині, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні та Люксембурзі дали змогу виділити провідні детермінанти, що сприяли її прискоренню на межі нового століття, зокрема пропаганда та конкуренція національних університетів на міжнародному ринку вищої освіти; інтенсифікація міжнародного співробітництва, збільшення кількості міжнародних освітніх програм та наповнення їх інтеркультурним змістом; реформування вищої школи за єдиними стандартами відповідно до вимог Болонського процесу.

Аналітичний огляд публікацій Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) дозволив конкретизувати два виміри інтернаціоналізації вищої освіти в німецькомовних країнах, а саме: зовнішню ІВО, яка характеризується академічною мобільністю, міжнародною інтелектуальною міграцією і залежить від державної імміграційної політики; внутрішню ІВО, яка характеризується мовною політикою, якістю вищої освіти, стратегіями інтернаціоналізації університетської освіти, інтернаціоналізацією навчальних програм.

Використання аксіологічного підходу до аналізу праць (Ф. Деліхоу, О. Ельбрехта, Б. Кем, А. Хозайніцадена, К. Шнітцера та ін.) дало можливість конкретизувати ціннісні орієнтири академічної мобільності в німецькомовному світогляді, що становлять органічну єдність таких понять, як демократичність, прозорість, справедливість освітньої політики держави, відкритість інформації щодо можливості здобуття освіти у вищих навчальних закладах за кордоном, стажування чи підвищення кваліфікаційного рівня у ВНЗ іншої країни.

У другому розділі – **«Стратегічні напрямки та механізми інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах»** – виокремлено та схарактеризовано стратегічні напрямки інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах; визначено основні стратегії та їх механізми, серед яких вирізняються законодавчі ініціативи, активізація академічної мобільності та модернізація навчальних програм.

Аналіз директив Федерального Міністерства освіти і досліджень Німеччини та монографії Б. Кем «Інтернаціоналізація вищої школи Німеччини: контекст, концепції і стратегії» дав можливість виокремити три типи стратегій інтернаціоналізації вищої освіти в країні: традиційний (Тип А), казуїстичний (Тип В), стратегічний (Тип С) і визначити на цій основі стратегічні напрямки інтернаціоналізації університетської освіти: інтернаціоналізація університетської освіти в межах гумбольдтіанської моделі університету, інтернаціоналізація університетської освіти в межах Болонського процесу та

інтернаціоналізація університетської освіти в межах власних інноваційних проєктів. Установлено, що найбільш продуктивним є останній напрям, який дає змогу здійснювати університетам власну політику інтернаціоналізації.

Доведено, що основними стратегіями інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах стали стратегія *глобального партнерства* – налагодження співробітництва з партнерськими університетами на різних континентах та стратегія *сусідського партнерства* – встановлення контактів з партнерськими університетами ближнього зарубіжжя. З'ясовано, що на початку ХХІ століття починає активно використовуватися *інтеркультурна* стратегія – розроблення та впровадження курсів з вивчення культури різних народів, викладання яких здійснюється іноземними мовами, що формує інтеркультурну компетентність.

Порівняльний аналіз досліджень німецьких науковців (К. Грьонке, О. Крайнера, Й. Лейк, А. Моунтфілда та ін.) дозволив окреслити чотири перспективні орієнтири впровадження стратегій інтернаціоналізації університетської освіти: 1) цільовий, який передбачає наявність конкретних перспективних концепцій розвитку вищих навчальних закладів, що зорієнтовані на одержання певного результату та втілюються засобами його інтернаціоналізації; 2) процесуальний, що визначає наповненість стратегій інтернаціоналізації конкретного університету формами, методами і технологіями їх реалізації; 3) результативний, за яким декларовано необхідність досягнення поставлених цілей, відповідність інтеграційної політики вищого навчального закладу його загальній концепції розвитку на майбутнє, що базується на синергії навчання, викладання і наукових досліджень за збереження традицій університету та має певні внутрішні перспективи; 4) євровекторний, який передбачає відповідність освітньої політики держави (на наднаціональному рівні), вищого навчального закладу (на національному рівні) загальноєвропейському вектору розвитку вищої школи, зокрема її інтернаціоналізації.

Історико-генетичний та проблемно-хронологічний аналіз державних документів, статистичних даних та досліджень науковців німецькомовних країн дозволили визначити механізми інтернаціоналізації університетської освіти в Австрії, Німеччині, Швейцарії, Ліхтенштейні та Люксембурзі, серед яких головними стали законодавчі ініціативи, активізація академічної мобільності та модернізація навчальних програм. Доведено, що зміна нормативно-правових норм законодавства німецькомовних країн щодо вдосконалення імміграційної політики стосовно іноземних студентів, аспірантів, іноземної інтелектуальної еліти та спрощення процедури отримання громадянства для цієї категорії осіб були найважливішими серед законодавчих ініціатив країн.

Показано, що створення національних служб академічних обмінів (DAAD – Німеччина, OeAD – Австрія, MAROW – Швейцарія) та започаткування інтернаціональних стипендій від провідних наукових товариств Німеччини («Ernst Mach», «Franz Werfel», «Richard Plaschka» для студентів німецькомовних країн та Бельгії) активізувало академічну мобільність студентів та викладачів, у цілому

стимулювало поширення інтернаціоналізації університетської освіти в Німеччині, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні та Люксембурзі.

Результати порівняльно-зіставного аналізу наукових поглядів провідних науковців Німеччини з питань міжнародної освіти й інтернаціоналізації навчальних програм (Х.-Ю. Вагенера, Я.К. Джордена, А. Шварта) доводять, що важливим механізмом інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах стала модернізація та модифікація навчальних програм, де інтеркультурність їх змісту, викладання іноземними мовами та виховання всебічно розвиненої особистості стає визначальним.

Порівняльний аналіз наукових праць європейських дослідників (М. Ван дер Венде, Х. Фаркас-Тікенса та К.-Х. Флехсіга) засвідчив, що критеріями оцінювання професорсько-викладацького складу ВНЗ для роботи з іноземними студентами стали: знання та навички роботи з інтернаціональним студентським колективом та особистісні якості викладача, його мовна майстерність (викладання навчального предмету іноземною мовою), культурна обізнаність, стиль викладання навчальних дисциплін, професійна компетентність, використання сучасних технологій у процесі навчання.

У третьому розділі – **«Перспективні стратегії інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах та Україні»** – висвітлено мовні та інноваційні стратегії інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах, визначено перспективи використання досвіду інтернаціоналізації вищої школи в Австрії, Німеччині, Швейцарії, Ліхтенштейні та Люксембурзі, у сучасній Україні на наднаціональному, національному, регіональному та інституційному рівнях.

Доведено, що інтернаціоналізація змісту навчальних програм насамперед забезпечується мовними стратегіями. Результати компаративного аналізу дозволяють стверджувати, що в Німеччині, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні та Люксембурзі ці стратегії відрізняються. Так, у змісті інтернаціоналізованих навчальних програм університетів Австрії передбачено викладання дисциплін двома мовами – німецькою та англійською (*білінгвальна* стратегія). В університетах країн, де офіційно використовується кілька мов (Швейцарія, Ліхтенштейн, Люксембург), переважає *мультилінгвальна* стратегія. Установлено, що до специфічних особливостей інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах, особливо в Німеччині, належить прагнення зберігати та розповсюджувати німецьку мову як фундамент німецькомовного суспільства шляхом викладання іноземним студентам предметів загальнонаукового спрямування цією мовою (*німецькомовна* стратегія). Водночас показано, що однією з найперспективніших стратегій інтернаціоналізації університетської освіти у Німеччині, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні та Люксембурзі поступово стає мультилінгвальна стратегія, спрямована на вільне володіння кількома іноземними мовами.

Аналіз транскордонного проекту «Університет Великого регіону» (Люксембург, Бельгія, Франція) дав змогу висвітлити його специфіку, зумовлену інноваційністю його модульної організаційно-структурної ієрархії та великою

кількістю експериментальних пілотних проектів. У процесі класифікації стратегій інтернаціоналізації університетської освіти в Німеччині, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні та Люксембурзі, що здійснювалася на полікритеріальній основі, виокремлено пріоритетні стратегії інтернаціоналізації, які обирають окремі університети німецькомовних країн, зокрема *транскордонну* (Люксембург), *проектно-дослідницьку* (Ліхтенштейн), *конкурсно-оцінювальну* (Німеччина) та *атракторну* (Німеччина, Австрія).

Порівняльно-зіставний аналіз нормативно-правових документів, що регулювали формування системи гарантування якості і акредитації вищих навчальних закладів у німецькомовних країнах, дозволив схарактеризувати її особливості в окремих країнах: створення національного агентства з акредитації системи вищої освіти (Німеччина, Австрія, Швейцарія), внутрішнє оцінювання якості навчальних програм усередині держави (Німеччина, Австрія, Швейцарія), зовнішнє оцінювання якості системи вищої освіти міжнародними експертами (Німеччина, Австрія, Швейцарія, Ліхтенштейн, Люксембург).

Історико-генетичний та компаративний аналіз формування та становлення системи гарантування якості й акредитації вищих навчальних закладів у німецькомовних країнах дозволив визначити динаміку цього процесу в досліджуваній період. На початковому етапі (80-ті – 90-ті роки ХХ століття) у вищій освіті панували децентралізаційні процеси, відбувалася зміна традиційної управлінської практики університетів, їх автономізація, що відвертало увагу від якості освітніх послуг. Наступний етап (90-ті роки ХХ століття – початок ХХІ століття) відрізнявся збільшенням міжнародної академічної мобільності, що потребувало покращання якості навчального процесу, появою наднаціонального маркетингу університетської освіти та розробленням унікальних механізмів покращання її якості, створенням національних агентств із забезпечення якості вищої освіти тощо.

З огляду на інтенсивність та глобалізаційність реформування вітчизняної системи вищої освіти, на підставі цілісного аналізу німецькомовної наукової думки, вивчення досвіду інтернаціоналізації університетської освіти в Німеччині, Австрії, Швейцарії, Люксембурзі та Ліхтенштейні визначено прогностичні орієнтири впровадження інтернаціоналізації освіти в Україні: *на наднаціональному рівні* – активізація співпраці з міжнародними освітніми організаціями, представництвами певних країн на території України; *на національному рівні* – підготовка відповідних законодавчих і нормативно-правових актів, необхідних для успішної реалізації університетами України програм академічної мобільності; розроблення загальних стратегій інтернаціоналізації університетів країни відповідно до їх фахового спрямування та активізація академічної мобільності між країнами; *на регіональному рівні* – адміністративна підтримка міжнародних проектів окремих університетів і запровадження відповідних стратегій; *на інституційному рівні* – розроблення системи мотиваційних заохочень для академічного загалу вищих навчальних закладів, що забезпечить їх активну участь у міжнародних освітніх і наукових програмах, у міжнародних конкурсах на здобуття грантів тощо; проведення

спільних наукових і науково-технічних досліджень із зарубіжними лабораторіями і вищими навчальними закладами; розроблення та введення інтернаціоналізованих навчальних програм, сприяння розвитку міжнародної мобільності шляхом активізації міжнародного співробітництва з освітніми установами зарубіжних країн, розроблення та впровадження цільових курсів іноземних мов для професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, адміністрації університету з метою формування їх мультилінгвальних компетенцій.

Узагальнення результатів цілісного порівняльного аналізу процесу інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах дає підстави для таких **висновків**:

1. У процесі розроблення поняттєво-термінологічного апарату дослідження й узагальнення поглядів науковців різних країн на проблему інтернаціоналізації вищої освіти виокремлено три етапи розвитку наукової думки щодо визначення сутності цього феномену, зокрема: на *першому* етапі (80-ті роки ХХ ст.) проблеми ІВО вивчаються переважно американськими дослідниками, а сам феномен визначається більшістю науковців як інтернаціоналізація змісту освітніх програм й активізація академічної мобільності; на *другому* етапі (90-ті роки ХХ ст.) дефініція ІВО набуває глобального виміру; на *третьому* етапі (на початку ХХІ ст.) зростає питома вага досліджень сутності ІВО німецькими науковцями, більшість з яких дотримуються думки про те, що ІВО є процесом набуття ВНЗ міжнародної перспективи, інструментом задоволення політичних, культурних, академічних та демографічних потреб сучасного суспільства.

Обґрунтовано положення про інтернаціоналізацію університетської освіти, що є об'єктивним, складним та багатовимірним процесом взаємодії університетів різних країн як суб'єктів інтернаціоналізації з огляду на міжнародні цілі, принципи, норми, що відповідають академічним, культурним, політичним та економічним потребам сучасного суспільства та особистості.

Здійснено цілісну інтерпретацію поняття «академічна мобільність» як найбільш розвиненої форми інтернаціоналізації вищої освіти, що сприяє інтеграції викладачів і студентів у міжнародну академічну спільноту та забезпечує їм доступ до освітніх здобутків провідних країн світу, сприяє формуванню інтеркультурної компетентності та збільшує шанси на професійну самореалізацію. Висвітлено ціннісні орієнтири академічної мобільності в німецькомовному світогляді (демократичність, справедливість освітньої політики держави, прозорість інформації щодо можливостей здобуття університетської освіти за кордоном).

Виявлено специфіку інтернаціоналізації університетської освіти в окремих німецькомовних країнах: уведення двомовного навчання (Швейцарія), значна кількість міжнародних програм (Австрія), створення транскордонного проекту «Університет Великого Регіону» (Люксембург, Бельгія, Франція), заснування нового університету з інтернаціональним змістом освіти (Ліхтенштейн), надання німецькій мові статусу офіційної та проведення навчальних занять в університетах Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейну та Люксембургу німецькою мовою.

З'ясовано, що інтернаціоналізація університетської освіти в німецькомовних країнах має зовнішній та внутрішній виміри. Сутність її зовнішнього виміру полягає у глобальному поширенні німецькомовної університетської освіти на різних континентах. Внутрішній її вимір спирається на регіональну ідею, що сприяє утвердженню німецької мови як основної мови викладання в університетах німецькомовного регіону і слугує гарантом її збереження як фундаменту німецькомовної спільноти.

2. Показано, що серед витоків інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах слід виокремлювати: однорідність академічного простору Середньовічної Європи, глобальне розповсюдження гумбольдтіанської моделі університетської освіти в XIX ст. та реформування системи вищої освіти німецькомовних країн у другій половині минулого століття.

Встановлено, що провідними детермінантами, які сприяли поширенню інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах наприкінці XX – на початку XXI століття, стали: проведення в кожній країні національної кампанії з пропаганди власних університетів; інтенсифікація міжнародного співробітництва у галузі вищої освіти; збільшення кількості міжнародних освітніх програм; запровадження інтеркультурного змісту університетської освіти; реформування системи вищої освіти відповідно до вимог Болонського процесу.

Доведено, що стратегічними напрямками ІУО в німецькомовних країнах стали: інтернаціоналізація університетської освіти у межах гумбольдтіанської моделі університету, інтернаціоналізація університетської освіти у межах Болонського процесу та інтернаціоналізація університетської освіти у межах власних інноваційних проектів. Окреслено стратегічні орієнтири інтернаціоналізації університетської освіти: цільовий; процесуальний; результативний та євровекторний.

Визначено механізми ІУО в Австрії, Німеччині, Швейцарії, Ліхтенштейні та Люксембурзі головними серед яких визнано законодавчі ініціативи, активізацію академічної мобільності та модернізацію навчальних програм. Засвідчено, що зміна нормативно-правових норм законодавства німецькомовних країн щодо вдосконалення імміграційної політики стосовно іноземної інтелектуальної еліти, створення національних служб академічних обмінів (DAAD – Німеччина, OeAD – Австрія, MAROW – Швейцарія) та започаткування інтернаціональних стипендій активізувало академічну мобільність студентів і викладачів, у цілому стимулювало поширення ІУО в Німеччині, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні та Люксембурзі.

3. Виокремлено та класифіковано на полікритеріальній основі (за критеріями «мовна та культурна різноманітність», «характер міжнародних зв'язків», «пріоритетний вибір університетів») три групи стратегій інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах:

1) *німецькомовна* (збереження німецької мови як основної мови викладання навчальних дисциплін в університетах, що передбачає розроблення інтернаціоналізованих навчальних програм для іноземних студентів із

німецькою мовою викладання та організацію курсів з її опанування); *білінгвальна* (викладання навчальних дисциплін в університетах двома мовами); *мультилінгвальна* (застосування у навчальному процесі кількох іноземних мов); *інтеркультурна* (розроблення та впровадження курсів з вивчення культури різних народів, викладання яких здійснюється іноземними мовами);

2) *глобального партнерства* (налагодження співробітництва з партнерськими університетами на різних континентах); стратегія *сусідського партнерства* (встановлення контактів з партнерськими університетами ближнього зарубіжжя); *транскордонна* стратегія (викладання навчальних дисциплін трьома мовами – німецькою, французькою та англійською – іноземними професорами в межах транскордонного проекту «Університет Великого регіону»);

3) *проектно-дослідницька* (розширення спектру міжнародних науково-практичних і наукових конференцій та розроблення інтернаціональних науково-дослідних проектів, що передбачає тісне співробітництво дослідників з університетів німецькомовних країн); *конкурсно-оцінювальна* (організація наукових конкурсів з метою визначення елітних університетів німецькомовних країни, які б у майбутньому були конкурентоспроможними в різних галузях знань); *атракторна* (створення при університетах атракційних навчальних центрів, лабораторій, науково-дослідних та інформаційних центрів, які створюють оптимальні умови для проведення досліджень молодими науковцями-іноземцями, тим самим привертаючи увагу абітурієнтів з далекого зарубіжжя високою якістю університетської освіти в німецькомовних країнах).

Визначено структурні зв'язки та взаємозалежності між ступенем активності інтернаціоналізаційної політики окремих університетів в Австрії, Німеччині, Швейцарії, Ліхтенштейні та Люксембурзі та якістю їхніх освітніх послуг. Виявлено динаміку розвитку системи гарантування якості й акредитації вищих навчальних закладів у німецькомовних країнах – від втрати державного контролю над якістю вищої освіти внаслідок її децентралізації та збільшення автономії університетів до створення національних агентств із забезпечення якості вищої освіти та акредитація університетів.

4. Запропоновано прогностичні орієнтири використання досвіду інтернаціоналізації університетської освіти німецькомовних країн у процесі модернізації вищої школи в Україні: *на наднаціональному рівні* – активізація співпраці з міжнародними освітніми організаціями та іноземними посольствами на території України; *на національному рівні* – розроблення загальних стратегій інтернаціоналізації вітчизняних університетів відповідно до їх галузевої специфіки, удосконалення нормативно-правового забезпечення програм академічної мобільності, складання державного реєстру інтернаціоналізованих (міжнародних) навчальних програм, що пропонуються українським ВНЗ, та створення спеціальної державної акредитаційної комісії, до компетенції якої належала б оцінка якості цих програм; *на регіональному рівні* – адміністративна підтримка університетських міжнародних проектів, запровадження стратегій «сумісна справа», «університет – регіон» та «регіон – університет»; *на*

інституційному рівні – інтенсифікація спільних наукових і науково-технічних досліджень із зарубіжними науково-дослідними інституціями і ВНЗ, розроблення та впровадження інтернаціоналізованих навчальних програм відповідно до кредитно-модульної системи ECTS, організація студентської служби «Крок назустріч» з метою адаптації іноземних студентів до нового молодіжного середовища, упровадження спеціальної системи кураторства, яка б допомогла студентам і викладачам у практичній реалізації їхніх потреб щодо міжнародної мобільності та організації міжнародних наукових і науково-технічних конференцій, симпозіумів, конгресів, семінарів, круглих столів, сприяння розвитку міжнародної мобільності шляхом активізації міжнародного співробітництва з освітніми установами зарубіжних країн, створення можливостей для студентів здобувати додаткові знання з профільюючих дисциплін, організація підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу університету щодо роботи з іноземними студентами з цільовими курсами іноземної мови, підвищення мовної компетентності представників адміністрації та всіх працівників університету, які будуть безпосередньо працювати з іноземними студентами, створення інтеркультурних навчальних гуртків за участі вітчизняних та іноземних студентів, заохочення вітчизняних студентів до двостороннього «діалогу культур», організація дозвілля студентів в умовах інтеркультурного спілкування.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах й засвідчує необхідність її подальшого розроблення за такими перспективними напрямками, як вивчення досвіду інтернаціоналізації підготовки майбутніх фахівців за окремими спеціальностями та адаптація особистості у інтернаціоналізованому освітньому просторі.

Основні положення дисертації відображено в публікаціях

Статті у наукових фахових виданнях

1. Солощенко В. М. Іншомовна компетентність як засіб підвищення конкурентоспроможності та мобільності сучасного фахівця / В. М. Солощенко // Педагогічні науки : зб. наук. пр. / ред. кол. : А. А. Сбруєва (голов. ред.) [та ін.]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – Ч. 3. – С. 426-435 (0,6 авт.арк).
2. Солощенко В. М. Особливості мовної політики в контексті освітньої інтеграції / В. М. Солощенко // Педагогічні науки : зб. наук. пр. / ред. кол. : А. А. Сбруєва (голов. ред.) [та ін.]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2009. – Ч. 2. – С. 298-305 (0,5 авт.арк).
3. Солощенко В. М. Особливості присудження наукових ступенів у Європі: ретроспективний аналіз / В. М. Солощенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал / ред. кол. : А. А. Сбруєва (голов. ред.) [та ін.]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2009. – № 2. – С. 106-116 (0,6 авт.арк).

4. Солощенко В. М. Витоки інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах / В. М. Солощенко // Проблеми сучасної педагогічної освіти : збірник статей / ред. кол. : О. В. Глузман (голов. ред.) [та ін.]. – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – Вип. 25, ч.1. – С. 180-186 (0,5 авт. арк).
5. Солощенко В. М. Інтернаціоналізація університетської освіти в німецькомовних країнах засобами діяльності національних служб академічних обмінів / В. М. Солощенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал / ред. кол. : А. А. Сбруєва (голов. ред.) [та ін.]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – № 3 (5). – С. 108-121 (0,6 авт. арк).
6. Солощенко В. М. Зміна вектору імміграційної політики німецькомовних країн у контексті інтернаціоналізації університетської освіти / В. М. Солощенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал / ред. кол. : А. А. Сбруєва (голов. ред.) [та ін.]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – №4 (6). – С. 111-123 (0,7 авт. арк).
7. Солощенко В. М. Особливості запровадження системи оцінки якості діяльності вишів Німеччини / В. М. Солощенко // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка: науковий журнал / ред. кол. : П. Ю. Саух (голов. ред.) [та ін.]. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – Вип. 52. – С. 185-190 (0,7 авт. арк).
8. Солощенко В. М. Стипендійні програми DAAD для митців України: інтернаціоналізація університетської освіти в Німеччині в контексті євроінтеграції / В. М. Солощенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал / ред. кол. : А. А. Сбруєва (голов. ред.) [та ін.]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – № 7 (9). – С. 105-112 (0,5 авт. арк).
9. Солощенко В. М. Реформування організаційної структури університетської освіти в Німеччині у контексті Болонського процесу / В. М. Солощенко // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. – Серія Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя «Психолого-педагогічні науки» / [за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко]. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя. – 2011. – № 1. – С. 159-162 (0,5 авт. арк).

Статті у наукових виданнях

10. Солощенко В. М. Академічна мобільність як запорука успішної інтернаціоналізації університетської освіти сучасної Європи / В. М. Солощенко // Наукові пошуки: збірник наукових праць молодих учених, присвячений 85-ти річчю Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка / ред. кол. : А. А. Сбруєва (гол. ред.) [та ін.]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2009. – С. 106-111 (0,4 авт. арк).
11. Солощенко В. Н. Постдипломное педагогическое образование в немецкоязычных странах / В. Н. Солощенко // Теория и практика современной педагогики : Международная заочная научно-практическая

конференція (25 января 2011 г.) / ред. кол. : С. Д. Якушева (главный редактор) [и др.]. – Новосибирск : Изд-во «ЭНСКЕ», 2011. – Часть I. – С. 114-118 (0,2 авт.арк).

Тези та матеріали науково-практичних конференцій

12. Солощенко В. М. Нова динаміка вищої освіти німецькомовних країн (соціальний вимір) / В. М. Солощенко // Педагогіка вищої школи у ХХІ столітті: сучасний стан і перспективи розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21 травня 2010 р.) / за заг. ред. : Л. М. Голубченко, О. С. Цокур. – Одеса : ВМВ, 2010. – Ч. 1. – С. 24-25 (0,1 авт.арк).
13. Солощенко В. М. Стратегії інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах Європи / В. М. Солощенко // Инновационные технологии в образовании : материалы VII Международной научно-практической конференции (20–22 сентября 2010 г.) / ред. кол. : О. В. Глузман (главный редактор). – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – С. 366-368 (0,3 авт.арк).
14. Солощенко В. М. Полікультурна освіта в німецькомовних країнах світу / В. М. Солощенко // Фінансова політика в контексті глобальних перетворень суспільного розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (23 березня 2011 р.) / ред. кол. : О. Б. Готра (голов. ред.) [та ін.]. – Ірпінь : НУДПСУ, 2011. – С.569-571 (0,2 авт.арк).

Солощенко В.М. Інтернаціоналізація університетської освіти в німецькомовних країнах (кінець ХХ – початок ХХІ століття). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка. – Суми, 2011.

У дисертації здійснено цілісний порівняльний аналіз процесу інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах.

Схарактеризовано поняттєво-термінологічний апарат дослідження та з'ясовано сутність, специфіку й виміри інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах. Окреслено та визначено провідні детермінанти, стратегічні напрямки й механізми інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовному регіоні. Виокремлено та класифіковано стратегії інтернаціоналізації університетської освіти в Німеччині, Швейцарії, Австрії, Ліхтенштейні та Люксембурзі. Виявлено можливості використання досвіду інтернаціоналізації німецькомовних університетів Європи у процесі модернізації вищої школи в Україні на наднаціональному, національному, регіональному та інституційному рівнях.

Ключові слова: інтернаціоналізація університетської освіти, німецькомовні країни, німецькомовний регіон, стратегії та механізми інтернаціоналізації університетської освіти.

Солощенко В.Н. Интернационализация университетского образования в немецкоязычных странах (конец XX – начало XXI столетия). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Сумской государственной педагогический университет имени А.С. Макаренко. – Сумы, 2011.

В диссертации осуществлён целостный сравнительный анализ процесса интернационализации университетского образования в немецкоязычных странах. Охарактеризован понятийно-терминологический аппарат исследования и определена сущность, специфика и измерения интернационализации университетского образования в немецкоязычных странах. Выявлены истоки и определены основные детерминанты, стратегические направления и механизмы интернационализации университетского образования в немецкоязычном регионе. Выделены и классифицированы стратегии интернационализации университетского образования в Германии, Австрии, Швейцарии, Лихтенштейне и Люксембурге. Раскрыты возможности использования опыта интернационализации немецкоязычных университетов Европы при модернизации высшей школы в Украине на наднациональном, национальном, региональном и институциональном уровнях.

Ключевые слова: интернационализация университетского образования, немецкоязычные страны, немецкоязычный регион, стратегии и механизмы интернационализации университетского образования.

Soloshchenko V. M. Internationalisation of the University Education in the German-Speaking Countries (the end of the XX – the beginning of the XXI century). – Manuscript.

Thesis for the Degree of the Candidate of Pedagogical Science in Specialty 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko. – Sumy, 2011.

Dissertation is devoted to internationalisation of the University education in the German-speaking countries (Germany, Austria, Switzerland, Liechtenstein, Luxembourg) at the end of the XX – the beginning of the XXI century.

In the first part of the dissertation the essence of the phenomenon “internationalisation of higher education” from the point of view of German-speaking, English-speaking, Russian and native researchers is investigated. As a result of the content-analysis of the world scientific community researches concerning the interpretation of the phenomenon “internationalisation of higher education” the author defines “internationalisation of University education” as the central part of the internationalisation of higher education that constitutes the objective process where takes place the interaction between the Universities of different countries as the subjects of the internationalisation according to the international goals, principles and norms that correspond to the academic, cultural, political and economic needs of modern society and personality.

The main determinants and factors that promoted the development of the

internationalization of the University education in the German-speaking countries at the end of the XX – the beginning of the XXI century: carrying out in each country of national campaign for propagation of universities; intensification of the international cooperation in the sphere of higher education; increasing number of the international educational programmes; introduction of the intercultural curriculum in the University education are outlined.

In the second part of the dissertation the main strategies of the internationalisation of the University education in the German-speaking countries and their mechanisms: legislative initiative, activation of the academic mobility and modernisation of the curriculum are defined.

Comparative analysis of the foreign scientific thought gave the author opportunity to outline four perspective reference points that are the guarantee of the successful internationalisation of higher education: 1) target; 2) procedural; 3) productive; 4) eurointegrational.

The main strategic directions of the University education in the German-speaking countries: internationalisation of the University education in the frames of Humboldtian model of the University, internationalisation of the University education in the frames of Bologna process and internationalisation of the University education in the frames of own innovative projects are generalized.

In the third part of the dissertation linguistic and innovative strategies of the internationalisation of the University education in the German-speaking countries are revealed and the implementation perspectives of the experience of the internationalisation of the University education of the German-speaking countries in Ukraine are defined.

Key words: internationalization of the University education, German-speaking countries, German-speaking region, strategies and mechanisms of internationalization of the University education.

Підписано до друку 23.09.2011. Формат 60x90/16. Гарн. News Times.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А.С. Макаренка

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87